

Kadmosz szép

A mester mellett annyit megtanultam, emlékirásnak úgy fogunk neki, hogy iszunk egy kávé.

Egy nagy bögrével mindig odakészítesz az asztalodra, mellette citromos víz, whisky vagy rosszabb esetben pálinka, mindig csak egy kortyot, nyugtatsz meg, mintha lehetne egyszerre két kortyot is inni. Körülötte a kellékeid, a New Yorkban és Amszterdamban vett kis pipák, a pléhdobozok a beleválóval, kiegyenesített gemkapocs szurkapiszka, golyós- és töltőtollak, kézírathalmok, sárgacédulák oldalszámokkal, utasításokkal, nudlinak nevezett pendrive-ok, újságcikkek, kavicok, nyitott könyvek, megválaszolandó levelek, fényképek, szemüvegek, orvoságok, füldugók, beszállókártyák, az egyáltalán nem okos, ósdi mobiltelefon, amit sohasem veszel fel, de én mindig vegyem fel az enyémet. Joggal tartok tőle, hogy valami kidől, persze, hogy kidőlt, ráfolyt, csupa ragacs lett minden. Jutkám!

Ez a televény, amiből kihajt az aznapi penzum, minden asztalodnál percek alatt kialakul, lent az irodában, Hegymagason, különböző szállodaszobákban, a berlini műteremben, az ideiglenes lakásainkban szerte a világban, az elegáns Pacellialleen, a Colorado Springs-i professzorházban, a rolós vasasztalon a szedett-vedett New York-i 4-ik utcában, on the top of the world. Hogy miért a világ tetején, azt mi tudjuk, de ha te nem vagy, néha olybá tűnik, nem érti más. Fogalmak zengése megszűnik, tompán, üresen koppannak, ha nem neked beszélek. Nehézkes és hiábavaló a magyarázat, az úgy volt, hogy amikor 1982-ben (ugye akkor?) New Yorkban lakást kerestünk, véletlenül találkoztunk a metrón a nővéreddel, Évikével, aki elújságolta, hogy összeismerkedett egy litván zsidó brókerrel, aki azt mondta, hogy mi, magyarok tartsunk össze, lesz lakás. Persze nem hittünk benne, na majd pont az Évike... De még aznap este a Chinatownban, egy kínai vendéglőben... Na, ennek se vége, se hossza, hagyjuk. A világ tetején, és kész.

Ha ülsz ennél a bizonyos asztalnál, teszem azt, itt a szomszéd szobában, hátdból sugárzik a nyugalom és az erő, átáramlik belém a falon keresztül.

Most csend jön a falból.

Nem zörög a kulcs a zárban, nem kurjantasz, Jutkám, nem válaszolok, itt vagyok.

Félve megyek be hozzád, az asztalodon rendbe merevedett a rendetlenség. A sublóton támaszkodik a nagy fekete keretes kép, ami a temetésen ki volt téve velem szemben a ravatal mellé. Állsz a hegymagasi kertben, a diófa alatt az avarban, kezded éppen feltörsz egy diót, és kedves, megengedő csodálkozással nézel a kamerába. A temetésen gondolhatod, hogy nem éreztem valami jól magam, a „túlélésre koncentráltam”, a sok mondogatástól kopó idézőjellel. (Amikor hatvanadik születésnapodon vége volt az ünneplésnek, kimentünk a vidámparkba,

ti fölszálltatok a fel-le, ide-oda dobáló rázógépbe. Milyen volt, kérdeztem, mire F. azt válaszolta, hogy a túlélésre koncentrált.) Sírni csak mikulásünnepségen tudok, behunytt szemmel ültem az éles napsütésben, bezárultam, mint egy fekete kagyló, de egyszer csak rád néztem, és te visszanéztél, és ettől majdnem elnevettem magam. Lógjunk meg, nem lehet, muszáj kibírnod legalább a beszédeket, együnk inkább disznósajtot (én persze értem, hogy mire célszól, de mások még akkor se tudnák kitalálni, ha annyit elárulok, hogy egy későbbiekben említésre kerülő nagybecsű személy temetésével kapcsolatos), csak edd a diódat, addig legalább nem alszol el, még az hiányozna, mint a Herder-díj laudációja alatt. Böködlek. Nem alszom, csak csukott szemmel gondolkozom.

Hogy én írjak terólad?

Talán az lesz a legjobb, ha elmondom, amit te akartál mondani, amikor már nem tudtál írni, és beszélni is alig. Feküdtél kiszolgáltatottan a bérelt ápolási ágyban, nem így képzelted a halált. „Nem olyan nagy ügy eltűnni innen, jóformán meg se lepődünk rajta” (*Öreg erdő*, 21.). Pontot tenni az utolsó mondat végére, és ráhanyatlani a papírra, ez lett volna a kívánatos. Ennél kíméletlenebb eshetőséggel is szembe kellett nézned, amikor anyád haldoklásáról írtál: „A háta, a csípője, a sarka vöröslila, vettünk különös gyógypárnát a feneke alá, a gondozója, Zsuzsa próbálja átfordítani a másik oldalára, nehéz, és mivel nincs ereje kikelni az ágyból, a fölfekvések elkerülhetetlenek.” „Anyám most küszködik, zihál, gyúlik a víz a tüdejében, kiszárad a torka, elfogyott a teste, csont-bőr, tartástalan és elernyedtt. A test megalázottsága az öregség törvénye” (*Vendégkönyv*, 129.).

Nyaggatsz, hogy mikor megyünk már haza. Hiszen itthon vagyunk, nézd, ez itt a te szobád, ez itt a kertünk, a diófa, a fűzfák, az encián meg a leanderek.

Nem, ez nem ugyanaz a szoba, nem, ez nem ugyanaz a kert.

Másnap derűsen ébredtél, azt mondtad, Kadmosz. Mi az a Kadmosz? Kadmosz szép. Ettől nem lettem okosabb. Megismételted: Kadmosz nagyon szép.

Talán Kandor, a nevedből képzett képzelt városod? Erre gondoltál? Nem, mert ha nem is vagy magadnál, továbbra is pontosan fogalmazol, nevekben, évszámokban soha nem tévedtél, most sem tévedsz, az egyszer biztos. Ha heves vita alakult ki a konyhában társasági vacsorák alatt, és egymást túlkiabálták a hangosak, a Pisti, a Gazsi, a Miki, a Bálint, te többnyire csak hallgattál, néha hümmögtél, aztán elmeséltél egy helytálló tények szilárd lábain álló történetet, ami valahogy lecsillapította a kedélyeket, és lezárta a vitát. A pontos, de mégis tágas és paradox történetben mindenki meglelhette a maga igazát.

Jó diáklány, melletted úgy maradtam, a kislányod, és egyben persze mindenható, gondoskodó anyukád, utána nézek én ennek a Kadmosznak.

Kadmosz Thébai megalapítója és királya, Európé fivére. Na tessék, ezt tudnom kellett volna. A városalapító, és nem is akármilyen városé, hanem az irodalom bölcsőjéé, ami kőből és mondából épült. Ráadásul Európa-kutató. Amikor Zeus elrabolta Európét, Kadmosz nővére keresésére indult. Vándorútja során eljutott Théra szigetére, ahol megtanította a szigetlakókat az írás művészetére. A hagyomány szerint az ábécé betűinek sorrendjét is ő alakította ki. Hiába kóborolta be a Földközi-tenger vidékét, Európét sehol nem lelte. Delphoiban azt a jóslatot kapta, hogy hagyjon fel a kereséssel, vegyen a pásztoroktól egy holddal megjelölt tehenet, és kövesse, míg az állat a fáradságtól össze nem roskad. Azon

a helyen állapodjon meg, és építsen magának várost. Kadmosz az isteni útmutatás szerint Boiotiában meg is alapította a róla elnevezett várost, a későbbi Thébait. De előbb még szembe kellett szállnia a sárkánnyal, akire Árész a közeli forrás őrizetét bízta. Legyőzte, fogait földbe vetette, ahonnan óriás sparsusok keltek ki teljes fegyverzetben. Talán el is pusztították volna szegényt, de ő követ hajított közibük, mire a sárkányfogvetemény egymásnak esett, egymást kaszabolta, csak öten maradtak életben.

„Az emberfaj sárkányfog-vetemény: Nincsen remény! nincsen remény!” – ezzel a Vörösmarty-verssel úzte el Áron a vadkutyákat a mezőn, emlékszel?

A sárkányölés miatt büntetésből nyolc évig kellett szolgálnia a hadistent, aki azonban utána hozzáadta feleségül lányát, Harmoniát. Hetedhét országra szóló lakodalmat csaptak, és boldogan éltek, míg meg nem haltak. Illetve, Ovidius szerint, meg se haltak, mert amikor Kadmosz és Harmonia megvénült, mindketten kék pettyes fekete kígyóvá változtak, és így élnek az élüsziói mezőkön.

„Szerző a képzeleti városalkotás misszióját adta magának. Feláldozza a valóságost, az imaginárius javára, az ő dolga, hogy a szemlélet követe legyen” (Öreg Erdő, 5.).

Kadmosz-Kandor a te minden irányból besétálható regényvárosod vagy városregényed, amit folyamatosan írtál, nemde?

Csend.

Marhaság! (Danilo hangján. Biztos a pokol egyik kocsmájában isszátok a jóféle vörösbort, ahelyett, hogy a hárfakoncertet hallgatnátok a mennyországban.)

A földi túlélők kezei közt vagy, az értelmezésekbe sajnos már nem tudsz beleszólni.

Ha jó a megfejtésem, akkor örüljünk, hogy augusztus 10-én megelégedéssel nyugtáztad életművedet. Engem pedig elöntött a hála, hogy negyven évig Kadmosz-Kandorban élhettem. Azon még el is pityeredtem a verandán a lexikon felett, hogy én volnék a harmónia neked. Csak ez a kígyóvá változás nem a kedvemre való, frászt kapnék, ha ott tekeregnél mellettem az örökkévalóságig, még ha kék pöttyösen is. Kódrogjunk inkább a Champs-Élysées-n örökkön-örökké, arrafelé, amerre az a komputeres jósa volt, ahová 1978-ban, megismerkedésünk hajnalán elvetődtünk, és viszonyunkra vonatkozóan kos csillagjegyük és 10 frank bedobása után azt a jóslatot kaptuk: difficile. Scheiber Sándor se jóslott nekünk nagy jövőt. Mikor meglátogattuk sötéten bútorozott, sötét olajfestményekkel és könyvekkel rakott lakásában, ti beszélgettetek, engem, a kis egyetemistát, aki egész idő alatt meg se mertem nyikkanni, amikor kikísért bennünket, az ajtóban visszahúzott, táskás szemével mélyen a szemembe nézett, és jelentőségteljesen azt mondta: nem ajánlom.

Okos komputer és bölcs rabbi se tudhat mindent. Én is csak nevettem, amikor az első éjszaka után azt mondtad, hogy tizenegy gyereket szeretnél.

Minden rendben, ne aggódj, működöm. Megyek mindjárt a piacra, Áron nagy bendő. Csak azt nem tudom, hogy mit főztek, elvesztettem az iránytűmet, összevissza rakosgatok a kosaramba, végül is azt, amit szeretsz.

Itt voltak Miklósék vacsorára, az étel unalmas, a süti nyögvenyelős lett, mert nem kóstoltál bele, nem mondtam, hogy irgum-burgum, nem duzzogtál, mert senki nem mondta, miután elmentek, hogy remek volt. Nem beszéltek meg mo-

sogatás közben, hogy ez a János és ez az Ábel ugye milyen szépek, ugye milyen különösek, és hogy miért nem jött Zsuzsi és Józsi, ezt te kérdeznéd, mert te szeretnéd, hogy mindannyian együtt legyünk, pedig el se fértünk volna, pláne, hogy senki sem ült a helyedre, tettem a tányérod mellé egy mécesest.

Éjszaka többször fölugrottam, hogy elújságozjam neked a választási eredményeket, nahát, a főváros is, nahát, képzeld, még a mi második kerületünk is, nem hittük volna, hogy ezt megérvük.

Ki mondja, ha rám néz, de szép.

Ki mondja, ha beszélek, de okos.

Ki az, akinek érdemes beszélnem, mert amit mondok, érdekes.

Ki mondja, hogy jól csinálom.

Ki mondja, Jutkám, ez remek.

Ki mondja, de jó, hogy vagyok, nélkülem már nem is élne.

Hol az öröm, ha megjövök?

Csend.

Nem vagyok se szép, se okos, se jó.

Próbálok lenni, csak megfakultam, megfakult a lét.

Hol a jóváhagyás, hogy minden helyénvaló. Akkor van rendelt ideje a felkelésnek, a lefekvésnek, a munkának, evésnek, ivásnak, sétának, amikor felkelünk, lefekszünk, dolgozunk, eszünk, iszunk, sétálunk. Miért van, hogy ha itt vagy mellettem, minden magától értetődik?

Folyton nézem az órát, aggodalmaskodva, vajon eltelik-e az éjszaka, vagy fogja magát és megáll az idő. Folyik-e nappal a megszabott tempójában, egyenletesen előre? Nincs-e fennakadás?

Csak semmi önsajnálát, de mi más a gyász, mint önsajnálát. Te megvetted az önsajnálatot, a sértődéssel, a panaszkodással együtt, gyengeséget soha nem engedél meg magadnak. A rosszat, a bántást, a támadást, a fájdalmat keményen álltad, mint egy szumóbajnok az ütlegelést. Ütsz? Üss nagyobbat, csak ennyire futja?! Veszekszel? Majd abba hagyod. Hogy vagy? Kitűnően, jobban nem is lehetnék.

Tudom, tudom, szokásos ügymenet.

Kedvenc történeteid egyike, hogy légítámadás alatt milyen fegyelmezetten ültek az angolok a vonaton, tovább diskuráltak az időjárásról, mintha mi sem történt volna.

Business as usual.

Megírtad, hogy Budapest ostromakor „szirénázáskor se mentünk le a pincébe. A legnépszerűbb választásnak a tetőterasz kínálkozott, amelyre délelőttönként ragyogóan süttött a januári húszfokos fagyban is a téli nap. Néhány vödör vízzel pompás korcsolyapályát csináltunk magunknak, vasalt sarokkal, nekifutásból végigcsúsztunk rajta. Pattogtak a jégen a fölöttünk elhúzó Rata nevű szovjet vadászgép géppuskagolyói” (*Elutazás és hazatérés*, 79–80.).

Ne félj, én is bognizom a tetőteraszon, bámulom az eget, ha jönnek a bombázók, és figyelem a hasukból kioldódó bombákat, hova esnek.

Éjjel van, de gyorsan leírom, hogy mit álmodtam.

Kóválygok a világban, városról városra, országról országra, emberek vesznek körül, rokonok, barátok talán, valami idősebb nő is, ki tudja, kicsodák. Különböző lakásokban mosogatok, tervezem, hogy megyek Amerikába, de egyszer csak hí-

vást érzek, hogy hozzád menjek, odavonzódom, ellenállhatatlanul megindulok feléd. Egy ismeretlen Bauhaus-lépcsőházban megyek fel a lépcsőn, talán telefonálnom kellene, nem csak úgy rád törni, fordul meg a fejemben, de csak megyek fel tovább, két ajtó nagyon szorosan egymás mellett van, az egyikben becsöngetek, úgyse leszel otthon, de mégis, mozgás hallatszik, látom a tejuvegen át, hogy jössz, fehérén világít a tested. Kinyitod nekem az ajtót, én bemegyek, mind a ketten tudjuk, hogy hazaérkeztem.

Felébredtem, sajog a lelke a fájdalomtól.

„Kávé, vodka, hidegvíz, nem vagyok éhes, nem fázom, nem fáj semmim, szokásom szerint neked beszélek, tehát nem vagyok egyedül” (*Öreg erdő*, 24.) – írtad Los Angelesben. Vodka helyett sör, neked beszélek, tehát nem vagyok egyedül.

„Mi különbözteti meg azt, aki halott, attól, aki sohase jön, bár még él?” (*Vendégkönyv*, 78.) Vagy attól, aki éppen most nincs itt, de bármikor jöhet? Már annyiszor megjöttél a kék szalagos, fekete bőrönddel.

Zörög a kulcs a zárban, kurjantasz: Jutka! Itt vagyok!